

Rozumna lektura Biblii

11. Psalmi – pieśni i modlitwy dla wszystkich

■ Księga Psalmów, czyli zbiór natchnionych hebrajskich modlitw i hymnów, jest prawdopodobnie najlepiej znaną i najbardziej lubianą księgą Starego Testamentu. Fakt, że tak często dołącza się ją do wydań Nowego Testamentu i korzysta z niej podczas nabożeństw, nadał tej szczególnej księdze wyjątkową rangę. Jednak pomimo tego, często nie rozumiemy psalmów tak, jak należałoby.

Trudność z interpretacją psalmów wiąże się głównie z ich charakterem. Ponieważ Biblia jest Bożym Słowem, większość chrześcijan zakłada, że zawiera słowa od Boga do ludzi. Pomija się fakt, że w Biblii są także słowa skierowane przez człowieka do Boga lub o Bogu i one też są Słowem Bożym.

Psalmi mają taki właśnie charakter. Ponieważ są głównie modlitwami i hymnami, przez swój charakter skierowane są do Boga lub też wyrażają jakąś prawdę o Nim. Stwarza to wyjątkowy problem hermeneutyczny. W jaki sposób słowa skierowane do Boga przekształcają się w Słowo Boga dla nas? Ponieważ psalmy nie są ani nakazami, ani opowiadaniem ilustrującym doktrynę, nie są też głównie przeznaczone do nauczania doktryny czy moralności. Jednak czytając je we właściwy sposób, tzn. odkrywając cel, do jakiego przeznaczył je Bóg, możemy wynieść ogromne korzyści. Po pierwsze, psalmy mogą nam pomagać w naszej rozmowie z Bogiem, w wyrażaniu naszych myśli. Po drugie, ukazują nam działanie Boga, Jego postępowanie i charakter. Dlatego mogą być wielką pomocą dla każdego, kto w Biblii chce znaleźć wskazówki, jak wyrazić radość i smutek, powodzenie i upadek, nadzieję i żal.

Jednak psalmy nie często są stosowane zgodnie ze swoim przeznaczeniem, bo niewłaściwie je rozumiemy. Nie wszystkie można tak łatwo zrozumieć albo zastosować w XXI wieku, jak na przykład Psalm 23. W symbolice tego psalmu Bóg przedstawiony jest jako pasterz, a psalmista (czyli my) jako Jego owce. Pragnienie Boga, aby się o nas troszczył, pasąc w dobrych miejscach, czyli troszcząc się o każdą naszą potrzebę, aby nas chronić i dobrze nam czynić, jest oczywiste dla tych, którym znany jest ten psalm.

Często trudno jest zrozumieć znaczenie psalmu na pierwszy rzut oka. Na przykład, jak powinniśmy ustosunkować się do psalmu, który ma wydźwięk negatywny i wyraża jedynie cierpienie psalmisty? Czy taki psalm można wykorzystać podczas nabożeństwa, czy jest on tylko do użytku osobistego? A co zrobić z tymi, które mówią o historii Izraela i towarzyszących jej Bożych błogosławieństwach? Czy chrześcijanin może mieć z nich jakiś pożytek? A może są one przeznaczone jedynie dla Żydów? Co z psalmami, które zapowiadają dzieło Mesjasza, albo z tymi, które wysławiają mądrość? Jak powinniśmy potraktować życzenie wyrażone w psalmie 137,8-9, aby niemowlęta Babilonu zostały roztrzaskane o skałę?

Omówienie wszystkich rodzajów psalmów i ich możliwych zastosowań miałoby objętość książki, w tym konspekcie będzie kilka wskazówek ułatwiających korzystanie z psalmów w życiu osobistym i w zborze.

WSTĘPNE UWAGI O EGZEGEZIE PSALMÓW

Ponieważ psalmy, podobnie jak inne gatunki biblijne, stanowią szczególny rodzaj literacki, wymagają również szczególnej uwagi przy ich czytaniu oraz interpretowaniu. W przypadku psalmów dotyczy to zrozumienia ich charakteru, rodzaju, a także formy i przeznaczenia.

Poezja Psalmów

Może najważniejszą rzeczą, o jakiej należałoby pamiętać czytając i interpretując psalmy, jest to, że są one wierszami muzycznymi. Omówiliśmy już krótko w poprzednim konspekcie charakter poezji hebrajskiej, ale w odniesieniu do psalmów powinniśmy jeszcze wspomnieć o trzech sprawach.

■ Należy pamiętać, że ze względu na swój charakter poezja hebrajska adresowana była niejako przez serce do umysłu, tzn. język zazwyczaj jest celowo dramatyzujący. Dlatego musimy szczególnie uważać, aby

nie przedobrać z egzegezą psalmów poprzez przypisywanie każdemu słowu czy wyrażeniu znaczenia, które nie były zamierzone przez poetę. Mówiliśmy, że charakter poezji hebrajskiej zawsze wiązał się z jakąś formą paralelizmu, i że jego często spotykaną formą jest paralelizm synonimiczny (gdzie druga linia powtarza lub podkreśla znaczenie pierwszej linii). Przy tym rodzaju paralelizmu obydwie linie wyrażają to samo znaczenie, a linia druga nie próbuje powiedzieć czegoś nowego lub innego. Oto przykład:

*Niebiosa głoszą chwałę Boga, a nieboskłon obwieszcza dzieło Jego rąk.
Dzień dniowi wieść ogłasza, a noc nocy podaje wiadomość. (19,2-3 PE)*

Jest to przykład paralelizmu synonimicznego, którym natchniony poeta oddaje chwałę Stwórcy. Gdybyśmy chcieli to samo wyrazić prozą, otrzymalibyśmy: „Bóg objawiony jest w Jego stworzeniu, a zwłaszcza w ciałach niebieskich”. W zestawieniu ze wspaniałą poezją tego psalmu, taki tekst jest zupełnie pozbawiony wyrazu. Podniosły język tego wiersza przekazuje tę myśl nie tylko lepiej i ładniej, ale też łatwiej go zapamiętać. Widać, że te cztery części nie mówią o czterech zupełnie różnych sprawach, chociaż druga część zdania dodaje nowe znaczenie mówiące o tym, iż zarówno w dzień jak i w nocy niebiosa objawiają swego Stwórcę. Jednak w pierwszej części psalmista nie chce powiedzieć, że niebiosa czynią jedno, a firmament drugie – wzięte razem obydwie części zdania mówią o tej samej cudownej rzeczywistości.

■ Musimy także pamiętać, że psalmy są poezją muzyczną. Nie można czytać wiersza muzycznego tak samo jak list, opowiadanie lub fragment zakonu. Jego celem jest przemawianie do uczuć, wywołanie określonych emocji, reakcji czytelnika, która wykraczałaby poza rozumowe pojmowanie pewnych faktów. Chociaż psalmy zawierają i odzwierciedlają doktryny, jednak nie przedstawiają ich. Podobnie jak w przypadku opowiadania, niebezpieczne byłoby doszukiwanie się także i w psalmach jakiegoś systemu doktryn. Fakt, że psalmy dotyczą pewnych kwestii na swój muzyczno-poetycki sposób, nie oznacza jednak, iż sam ten sposób mógłby być poddany racjonalnej dyskusji.

Czy ktoś z nas śpiewając hymn reformacyjny „Warownym grodem jest nasz Bóg” rzeczywiście wyobrażałby sobie jakąś warownię lub mur? Wiemy, że „warownia” jest przenośnym określeniem Boga. Podobnie, jeśli psalmista mówi „w grzechu poczęła mnie matka moja” (51,7), nie mówi, że wszystkie poczęcia są grzeszne, czy też że jego matka zachodząc w ciążę była grzesznikiem, albo że nienarodzone dzieci skazane są grzechem pierworodnym. Autor zastosował tu hiperbolę – celową przesadność – aby wyrazić dosadnie i jasno fakt, że jest grzesznikiem. Kiedy czytamy jakiś psalm, uważajmy, aby nie wyciągać z niego takich wniosków, których natchniony poeta nie chciał tam umieścić.

■ Słownictwo w poezji celowo jest metaforyczne, dlatego musimy doszukać się zamiaru stojącego za użyciem danej metafory. W psalmach góry skaczą jak barany (114,4) – jest to poetycki sposób śpiewania o cudach towarzyszących wyjściu z niewoli. Wrogowie plują swoimi ustami, a miecze są na ich wargach (59,8 PE) – jest to obraz bólu zadawanego przez oszczerstwa i kłamstwa. Boga często przedstawia się jako pasterza, tarczę, skałę. Ważne jest nauczyć się „słuchać” metafor i rozumieć ich znaczenie.

Podobnie ważne jest, by nie brać metafor dosłownie. Gdyby ktoś dosłownie potraktował Psalm 23, popełniłby ogromny błąd przyjmując, że Bóg chce, abyśmy byli i zachowywali się jak owce, czy też abyśmy mieszkali na wsi. W ten sposób psalm stałby się traktatem wymierzonym przeciwko życiu w mieście. Niemożność zrozumienia symbolicznego języka (metafory i podobieństwa) oraz pojmowania abstrakcyjnych symboli mogłyby doprowadzić czytelnika do błędnego zastosowania psalmu.

Psalmy jako gatunek literacki

Ponieważ Psalmy stanowią odrębną formę literacką, istotne jest dostrzeżenie w nich pewnych cech literackich. Nierozpoznanie ich może doprowadzić do kilku błędów w interpretacji i zastosowaniu.

■ Istnieje kilka różnych rodzajów Psalmów i Izraelici znali je wszystkie. Znali różnice między psalmem żałobnym, w którym jeden człowiek czy cała grupa wyraża żal przed Panem i prosi o pomoc oraz psalmem dziękczynnym, w którym człowiek lub grupa ludzi wyraża radość z powodu miłosierdzia, jakie okazał im Bóg. W naszej kulturze nie korzystamy jednak z psalmów tak, jak czynili to Izraelici. Dlatego może być trudno zrozumieć psalm, jeśli ktoś nie wie, z jakim rodzajem psalmu ma do czynienia.

- Każdy z psalmów posiada formę, czyli pewne cechy charakterystyczne (zwłaszcza strukturę), wspólne dla wszystkich pozostałych psalmów należących do tego rodzaju. Kiedy rozumiemy strukturę psalmu, możemy też zrozumieć, co dzieje się w tym psalmie. Możemy na przykład rozpoznać przejście z jednego tematu do drugiego oraz sposób, w jaki psalmista dzieli uwagę poświęconą poszczególnym kwestiom. Pozwala to zrozumieć przesłanie danego psalmu.
- Każdy rodzaj psalmów miał również za zadanie spełniać określoną wartość w życiu Izraela, miał do spełnienia swój cel. Dlatego nieporozumieniem jest wykorzystanie podczas ceremonii ślubnej psalmu królewskiego, który pierwotnie przeznaczony był do uczczenia panującego z woli Boga króla Izraela. Po prostu taki psalm nie jest przeznaczony do czytania na uroczystości ślubnej.
- Należy także rozpoznawać pewne wzorce. Psalmiści często lubowali się w układach czy powtórzeniach słów i dźwięków, a także uprawiali stylistyczną grę słów. Ponadto, niektóre są psalmami alfabetycznymi, tzn. początkowe litery każdej linii czy wiersza są kolejnymi literami alfabetu. Psalm 119 jest przykładem takiego psalmu. Występujące w nim wzorce wyliczeń i powtórzeń pomagają czytelnikowi w lekturze długiej listy płynących z Prawa korzyści dla wierzącego oraz jego odpowiedzialności wobec Prawa.
- Psalm powinien być odczytywany jako pewna całość literacka, dlatego należy go czytać w całości, a nie rozdrobniony na pojedyncze wersety. Nie powinno się patrzeć na psalm jak na „wiele pięknych pereł nanizanych na jeden sznur” – co często ma miejsce przy lekturze Przypowieści Salomona – i sądzić, że możemy cieszyć się pięknem którejś z nich w oderwaniu od całości. Pomocne w zrozumieniu psalmu jest śledzenie jego rozwoju i panującej w nim równowagi. Każdy psalm ma własny wzorec odpowiadający za przedstawianie, rozwój i doprowadzenie do konkluzji myśli w nim występujących.

Każdy psalm przedstawia jedność literacką, nie należy więc wyrywać poszczególnych wersetów z kontekstu i interpretować oddzielnie, jak gdyby ich kontekst był niepotrzebny. Weźmy na przykład: „*Rzekł, i spadła szarańcza i niezliczone mnóstwo chrząszczy*” (105,34). Omawiany ten werset poza kontekstem sugerowałby, że Bóg w zasadzie celowo wysłał szarańczę i chrząszcze, aby jako Jego specjaliści wysłannicy zrobiły coś na ziemi, czy też, że Jego słowo zostało wykonane przez szarańczę i chrząszcze. Porównajmy taką interpretację z Psalmem 85,13 „*Także dobrobytu udzieli Pan, i ziemia nasza swój plon wyda*”. Przecież szarańcza i chrząszcze niszczą ziemię (por. Joel 2,25). Jak to możliwe, aby Boże Słowo mogło je sprowadzać, skoro Bóg obiecuje, że obdarzy ziemię dobrem, i że wyda ona swój plon? Oczywiście odpowiedź znajdziemy w pełnym kontekście obydwu wersetów, dlatego że znaczenie nadaje im kontekst, a nie nasze wyobrażenie o ich przeznaczeniu, wynikające z nieznamośności kontekstu. Psalm 85 omawia dobrodziejstwa, jakimi Bóg obdarza ziemię Izraela, i jest przykładem obrazującym wierność Boga względem swoich obietnic. Z kolei Psalm 105 opisuje sposób, w jaki Bóg posłużył się szarańczę i chrząszczami w jednej z plag, za pomocą których zmusił faraona do wypuszczenia Izraelitów z Egiptu. Wyrwanie z kontekstu tych elementów prowadzi do błędnych wniosków. Jeżeli posługujemy się utworem literackim w sposób, do jakiego nie był on przeznaczony, utwór ten nie spełni swego zadania. Nieodpowiednio wykorzystana nawet niewielka część psalmu sprawi, że Boży cel natchnienia zostanie zniweczony.

WYKORZYSTANIE PSALMÓW W STAROŻYTNYM IZRAELU

Psalmy były pieśniami komponowanymi w celu wykorzystania w uroczystościach ku czci Boga w starożytnym Izraelu. Nie były to muzyczne przerywniki podczas nabożeństwa, lecz spełniały niezwykle istotną rolę w tworzeniu pomostu między człowiekiem oddającym cześć Bogu i samym Bogiem.

Nie możemy z całą pewnością określić czasu powstania większości psalmów. Nie stwarza to jednak poważnego problemu egzegetycznego. Psalmy zadziwiająco są zawsze aktualne. Ich zastosowanie w starożytnym Izraelu jest pouczające, ale nie ogranicza nas do takiego sposobu wielbienia Boga i modlitwy, jak to było w minionych wiekach. Kiedy przemawiają do pojedynczego człowieka lub grupy ludzi wierzących oddających wspólnie cześć Bogu, objawia się ponadkulturowa wartość psalmów.

W starożytności psalmy były głównie wykorzystywane przez Izraelitów składających ofiary w świątyni jerozolimskiej. Możliwe, że jacyś zawodowi pieśniarze czasami śpiewali psalmy podczas zgromadzeń,

choć nie można tego dowieść. Jednak oczywiste jest to, że znajomość psalmów sięgała daleko poza świątynię, i że ludzie śpiewali je w różnych sytuacjach, gdy wyrażały one ich postawy i okoliczności. W końcu psalmy zebrano w zbiory nazywane „księgami”. Istnieje pięć takich ksiąg (księga I (1–41); księga II (42–72); księga III (73–89); księga IV (90–106); księga V (107–150)). Ponieważ pewne grupy psalmów mają szczególne cechy charakterystyczne, prawdopodobnie pierwotnie zebrane były w pewne podzbiory, które teraz zostały włączone do pięciu głównych ksiąg. Patrząc na tytuły – dodano je później i dlatego nie uważa się ich za natchnione – widzimy, że Dawid napisał prawie połowę z nich – ogółem 73. Mojżesz napisał jeden (90), Salomon dwa (72 i 127), synowie Asy i Koracha po kilka, itd.

Kiedy Izraelici wrócili z wygnania i odbudowali świątynię, księga Psalmów stała się prawdopodobnie zbiorem formalnym, czymś w rodzaju „świątynnego śpiewnika”. Psalm I został umieszczony na początku jako wstęp do całości, natomiast Psalm 150 na końcu jako pewna konkluzja. Na podstawie Nowego Testamentu wiemy, że Żydzi, a zwłaszcza Jezus i Jego uczniowie, dobrze znali psalmy. Stanowiły część ich życia modlitewnego. Paweł zachęca pierwszych chrześcijan, aby dodawali sobie otuchy „psalmami, hymnami i pieśniami duchowymi” (Ef 5,19; Kol 3,16). Wszystkie te trzy określenia mogą odnosić się do psalmów, chociaż Paweł mógł także mieć na myśli inne rodzaje wczesnochrześcijańskiej muzyki.

RODZAJE PSALMÓW

Psalmy dzielimy na siedem kategorii, co pomaga przy ich klasyfikowaniu oraz ich wykorzystaniu.

Psalmy żałobne

Lamentacje – to największa grupa w Psalterzu: ponad 60, w tym lamentacje jednostkowe (np. 3; 22; 31; 39; 42; 57; 71; 120; 139; 142) i zbiorowe (np. 12; 44; 80; 94; 137). Pomagają one czytelnikowi wypowiedzieć przed Bogiem swoje zmagania, cierpienie czy rozczarowanie. Izraelici często przeżywali trudne chwile i te lamentacje w głęboki i szczery sposób wyrażają trudności, przez jakie przechodzili ci ludzie.

Psalmy dziękczynne

Z psalmów takich korzystano w okolicznościach odmiennych od poprzednich. Wyrażały przed Panem radość z powodzenia, sprzyjających okoliczności, składano Bogu dzięki za Jego wierność, opiekę i błogosławieństwo. Psalmy dziękczynne pomagają pojedynczemu człowiekowi lub wspólnocie w wyrażeniu myśli i uczuć wdzięczności. W Psalterzu można wydzielić sześć zbiorowych psalmów dziękczynnych (65; 67; 75; 107; 124; 136) oraz dziesięć jednostkowych (18; 30; 32; 34; 40; 66; 92; 116; 118; 138).

Pieśni chwały

Psalmy te, obok wzmianki o cierpieniach lub radosnych osiągnięciach, skupiają się na chwale oddawanej Bogu za to, kim jest, za Jego wielkość, Jego dobroć dla całej ziemi, a także dla swojego ludu. Bóg wielbiony jest jako Stworzyciel wszechświata (8, 19, 104 i 148), wielbiony jest za opiekę nad Izraelem i błogosławienie mu (66; 100; 111; 114; 149), wielbiony jest jako Pan historii (33; 103; 113; 117; 145–147).

Psalmy historii zbawienia

Kilka psalmów (78; 105; 106; 135; 136) dotyczy głównie historii zbawczych czynów Boga w narodzie Izraela, a zwłaszcza uwolnienia ich przez Boga z niewoli egipskiej i uczynienia z nich narodu. Przez ten naród objawiane było Słowo Boga, aż w końcu narodził się Jezus, dlatego jest szczególnym narodem w historii ludzkości, a jego historia jest uwieczniona w psalmach historii zbawienia.

Psalmy świętujące i potwierdzające Przymierze

W kategorii tej znajduje się kilka rodzajów psalmów. Pierwsza grupa to liturgie odnowienia przymierza, np. psalmy 50; 81, których celem jest prowadzenie ludu do odnowienia przymierza, jakie Bóg zawarł z nimi na górze Synaj. Te psalmy mogą nam pomóc podczas nabożeństwa poświęconemu przebudzeniu. Psalmy 89; 132 określane są jako Dawidowe psalmy przymierza i podkreślają wagę wyboru przez Boga linii rodowej Dawida prowadzącej do Jezusa, przez co psalmy te stanowią tło Jego mesjańskiej służby.

W Psalterzu występuje też dziewięć psalmów mówiących o królach, dlatego nazwano je psalmami kró-

lewskimi (2, 18, 20, 21, 45, 72, 101, 110, 144). Jeden z nich (18) jest królewskim psalmem dziękczynnym, a inny (144) królewskim trenem. Urząd królewski w starożytnym Izraelu był bardzo ważną instytucją, ponieważ przez nią Bóg mógł otaczać swój lud opieką i zapewniać trwałość i bezpieczeństwo.

Bliskie treściowo są tzw. psalmy koronacyjne (24, 29, 47, 93, 95–99). Najprawdopodobniej śpiewano je w starożytnym Izraelu ku czci koronowanego króla podczas uroczystości koronacyjnej.

Są też pieśni Syjonu lub pieśni Jerozolimy (46, 48, 76, 84, 87, 122). Zgodnie z zapowiedziami Boga przekazanych przez Mojżesza podczas wędrówki na pustyni (np. Pwt 12), Jerozolima stała się centralnym miastem Izraela, miejscem zbudowania świątyni i panowania króla Dawida. Pieśni te poświęcają szczególną uwagę Jerozolimie jako „świętemu miastu”. Ponieważ Nowy Testament przywiązuje wielką wagę do symbolu Nowej Jerozolimy (nieba), psalmy te mogą być użyteczne na nabożeństwach chrześcijańskich.

Psalmy mądrości

Do tej kategorii należy osiem psalmów (36; 37; 49; 73; 112; 127; 128; 133). Ósmy rozdział Przypowieści Salomona też jest takim psalmem. Wszystkie wychwalają korzyści płynące z mądrości i mądrego życia.

Pieśni wiary

Te psalmy (11; 16; 23; 27; 62; 63; 91; 121; 125; 131) akcentują, że Bogu można zaufać, i że nawet w czasie rozpaczy i załamania powinno się pamiętać o Jego dobroci i trosce. Bóg pragnie wiedzieć, że ci, którzy w Niego wierzą, zaufają Mu w każdej sytuacji, w jakiej ich postawi. Psalmy te pomagają wyrazić osobistą wiarę i zaufanie Bogu w każdej sytuacji – dobrej i złej.

PRZYKŁAD EGZEGEZY

Na przykładzie dwóch psalmów zobaczymy, jak znajomość formy i struktury psalmu może wpłynąć na zrozumienie jego przesłania. Jeden z nich to tren osobisty, a drugi to psalm dziękczynny.

Psalm 3 – tren

Analizując wszystkie lamentacje, można wyróżnić sześć elementów w nich występujących.

- **Zwrot.** Autor wymienia tego, do kogo kieruje modlitwę, a jest nim Bóg.
- **Określenie położenia.** Autor szczerze dzieli się swoim problemem i oczekiwaniem pomocy od Pana.
- **Wara i zaufanie.** Autor wyraża swoją wiarę w Boga oraz zaufanie, że udzieli takiej odpowiedzi, jaką uzna za najlepszą, czyli niekoniecznie takiej, jakiej psalmista sobie życzy.
- **Uwolnienie.** Autor prosi Boga o uwolnienie od sytuacji, jaką wcześniej opisał.
- **Pewność.** Autor wyraża pewność, że Bóg mu pomoże i uwolni go z opresji. Jest ona trochę podobna do wyrażonej już wiary i zaufania Bogu.
- **Chwała.** Autor oddaje Bogu chwałę, wyraża dziękczynienie i cześć za błogosławieństwa, jakich doświadczył w przeszłości, terażniejszości i/lub przyszłości.

Psalm 3

*Panie, jak liczni są wrogowie moi,
Jak wielu powstaje przeciwko mnie!
Wielu mówi o mnie:
„Nie ma dla niego ratunku u Boga”.
Ale Ty, Panie, jesteś tarczą moją, chwałą moją,
I Ty podnosisz głowę moją.
Głosem moim wołam do Pana,
A On odpowiada mi ze świętej góry swojej.
Położyłem się i zasnąłem;
Obudziłem się, bo Pan mnie wspiera.
Nie boję się dziesiątków tysięcy ludu,
Które zewsząd na mnie nastają.
Powstań, Panie!*

*Ocal mnie, Boże mój!
Wszak Ty uderzyłeś w szczękę wszystkich wrogów moich,
Połamałeś zęby bezbożnych.
U Pana jest zbawienie.
Nad ludem twoim jest błogosławieństwo twoje.*

Przyjrzyjmy się sześciu elementom tego psalmu.

■ **Zwrot.** Znajduje się w wierszu 2 – Panie. Zwrot nie musi być długi ani wymyślny. Proste modlitwy są tak samo skuteczne, jak dłuższe przemowy. Nie musimy, jakby podlizywać się Bogu.

■ **Określenie położenia.** Obejmuje ono pozostałą część w. 2 oraz w. 3. Dawid opisuje wrogów – którzy w tych psalmach mogą stanowić uosobienie każdego problemu czy cierpienia – i swoją straszną sytuację. Każda trudność mogłaby być opisana w taki właśnie sposób.

■ **Wiara i zaufanie.** Werset 4–7 wyrażają zaufanie do Boga. To, kim Bóg jest, jak odpowiada na modlitwy, jak otacza bezpieczeństwem swój lud nawet wtedy, gdy sytuacja wydaje się zupełnie beznadziejna – wszystko świadczy o tym, że Bóg jest godny zaufania.

■ **Uwolnienie.** W w. 8a (Powstań, Panie! Ocal mnie, Boże mój!) Dawid zamieszcza prośbę o uwolnienie. Ciekawe, że to bezpośrednie zwrócenie się o ratunek pojawia się dopiero wyrażeniu zaufania do Boga. Nie jest to kolejność wymagana, ale normalna. Takie psalmy charakteryzuje równowaga pomiędzy prośbą a oddaniem chwały Bogu i powinniśmy czerpać z tego naukę w naszych własnych modlitwach.

■ **Pewność.** Dalsza część w. 8 (Wszak Ty uderzyłeś...) stanowi wyrażenie pewności. Ktoś mógłby zapytać: „A jakaż pewność wyrażona jest w takim wojowniczym obrazie Boga?” Oczywiście, język ten powinniśmy potraktować raczej metaforycznie niż dosłownie. „Pokonałeś już wszystkie moje trudności” byłoby odpowiednią parafrazą tego zdania, ponieważ „wrogowie” i „bezbożni” reprezentują tu problemy i cierpienia, jakie wtedy były udziałem Dawida, a teraz są naszymi. Ten wyrazisty obraz przedstawia pokonanie naszych przeciwności. Pamiętajmy jednak, że omawiana część psalmu nie obiecuje, iż lud Boży nigdy nie będzie trapiiony przez trudności. Wyraża pewność, że Bóg w swoim czasie zajmie się naszymi prawdziwymi problemami zgodnie ze swoim planem dla naszego życia.

■ **Chwała.** W. 9 wychwala Boga za Jego wierność. To On jest wybawcą i tym, który błogosławi.

Wiele możemy się nauczyć na podstawie Psalmu 3. Najważniejsza wydaje się istota wyważonej modlitwy, bo prośby powinny być zrównoważone przez podziękowania, a także przez wyrażenie naszej ufności Bogu. Szczerść Dawida w wyrażeniu jego problemu i prośby do Boga zachęca nas do większej szczerści i otwartości w wyrażaniu naszych myśli przed Bogiem.

Jednak psalm ten nie jest przeznaczony do korzystania z niego jak z instrukcji, lecz jest czymś w rodzaju wskazówki. Możemy sięgnąć po niego w sytuacji beznadziejnej, gdy jesteśmy zrozpaczeni i nie wiemy co robić, gdy powaliły nas problemy i czujemy się pokonani. Pomoże nam wyrazić myśli i uczucia, a także znaleźć oparcie w Bożej wierności – tak jak czynili to starożytni Izraelici. Bóg zamieścił go w Biblii po to, aby pomagał nam w porozumiewaniu się z Nim – w myśl: „wszelką troskę składając na niego, gdyż On ma o was staranie” (1 P 5,7).

W grupowych psalmach lamentacyjnych występuje ten sam sześcieelementowy wzór. Zbór w obliczu trudności może skorzystać z tych psalmów podobnie, jak pojedynczy człowiek korzysta z Psalmu 3.

Psalm 138: Psalm dziękczynny

Psalmy dziękczynne mają inną strukturę, ponieważ ich zadaniem jest wyrażenie czegoś odmiennego.

1. **Wstęp.** Podaje świadectwo psalmisty o pomocy, jakiej udzielił mu Bóg.
2. **Trudności.** Część ta zawiera opis sytuacji, z jakiej wyratował psalmistę Bóg.
3. **Prośba.** Psalmista powtarza prośbę, z jaką zwrócił się do Boga.
4. **Pomoc.** Podany jest opis Bożego ratunku.

5. Świadectwo. Psalmista oddaje Bogu chwałę za Jego miłosierdzie.

Na podstawie tego zarysu widzimy, że psalmy dziękczynne wyrażają głównie wdzięczność za doznane dowody łaski. W takim psalmie autor zwykle dziękuje Bogu za to, co uczynił w przeszłości. Porządek tych pięciu elementów może się różnić w poszczególnych przypadkach. Porządek ustalony z góry z pewnością stałby na przeszkodzie swobodzie twórczej natchnionego autora.

Psalm 138

*Wystawiam cię, Panie, z całego serca mego,
śpiewam ci wobec bogów.
Oddaję pokłon przybytkowi twemu świętemu
i wystawiam imię twoje
za łaskę i za wierność twoją,
bo nad wszystko wywyższyłeś imię i słowo swoje.
W dniu, gdy cię wzywałem, wysłuchałeś mnie,
dodałeś mocy duszy mojej.
Wystawiać cię będą, Panie, wszyscy królowie ziemi,
gdy usłyszają słowa ust twoich.
Będą opiewali drogi Pańskie,
gdyż wielka jest chwała Pana.
Zaiste, wzniosły jest Pan, a jednak spogląda na uniżonego,
a dumnego z daleka poznaje.
Choćbym się znalazł w niedoli,
ty mnie zachowasz przy życiu.
Przeciwko złości nieprzyjaciół moich wyciągniesz rękę,
a prawica twoja wybawi mnie.
Pan dokona tego dla mnie;
Panie, łaska twoja trwa na wieki,
nie zaniechaj dzieła rąk swoich.*

1. Wstęp. W ww. 1-2 Dawid wyraża swoje pragnienie wystawiania Boga za Jego miłość i wierność jaką okazał, oraz za to, że Boża wielkość sama zasługuje na chwałę.

2. Trudności. W. 3 nie podaje wyraźnie opisu trudności – mogła to być każda trudność, w obliczu której Dawid wzywał Pana. Stąd też psalm ten jest przydatny dla każdego człowieka wierzącego, który chciałby podziękować Bogu za pomoc w jakiejś sprawie.

3. Prośba. W. 3 wspomina prośbę. Dawid oddaje Bogu chwałę za pomoc w nieznanym nam trudnościach.

4. Pomoc. Mówią o tym ww. 6-7. Bóg zwrócił uwagę na prośby i zachowuje życie proszącego w obliczu trudności być może wielokrotnie, bo słowo „zachowuje” występuje w czasie teraźniejszym – i wyratował Dawida przed jego „wrogami”. Ten fakt pomaga nam wyrazić naszą własną wdzięczność za pomoc Boga.

5. Świadectwo. Ww. 4-5 oraz 8 podają świadectwo Dawida o dobroci Boga. Należna mu jest chwała nawet od wielkich ludzi na ziemi (ww. 4-5). Zawsze można na Niego liczyć i zwracać się do Niego z prośbami związanymi z wypełnieniem Jego obietnic i zamiarów. Jego miłość nigdy nie ustaje (w. 8).

Oto, jak wiele możemy nauczyć się o naszej więzi z Bogiem z takiego psalmu dziękczynnego, jak psalm 138. Pamięć o wierności Boga wobec nas pomocna jest przy wyrażaniu naszych myśli i uczuć.

Najważniejsze jest to, abyśmy pamiętali, że psalmy różnią się od siebie, a nasza umiejętność rozróżniania ich pomoże w lepszym ich zrozumieniu i wykorzystaniu.

TROCHE O TZW. PSALMACH PRZEKLINAJĄCYCH

Jednym z powodów, dla których psalmy cieszyły się zawsze popularnością wśród ludzi wierzących, jest bogactwo języka i tematów. Jest w nich pełna gama ludzkich uczuć, nawet tych najbardziej ekstremalnych. Bez względu na to, jak bardzo jesteśmy smutni, psalmista pomaga w wyrażeniu smutku, nawet najgłębszej rozpacz i rezygnacji (np. Ps 69,7-20 lub 88,3-9). Psalmista może też pomóc wyrazić nawet największą radość (np. Ps 98 lub 133 lub 23,5-6). Niedościągiony jest w tym przesadny języka hiperboli.

Smutek nie jest grzechem, lecz zgorzknienie, złość i nienawiść mogą doprowadzić do grzesznych myśli lub czynów, np. usiłowanie skrzywdzenia bliźnich. Z pewnością lepiej jest wyrazić swą złość słowami, niż okrutnymi czynami. Fragmenty niektórych psalmów pomagają nam w wylaniu naszego gniewu słowami do Boga i poprzez Niego po to, aby nie czynić tego wobec ludzi. Psalmi, które zawierają wyrażenie gniewu i złości pod adresem innych ludzi, ale skierowane do Boga, nazywamy psalmami przeklinającymi.

Bez sensu i nieszczerze byłoby z naszej strony zaprzeczać, że nigdy nie myślimy źle o innych, bez względu na to, czy takie myśli są zawsze grzeszne, czy nie. Poprzez tego rodzaju psalmy Bóg zachęca nas, abyśmy „gniewali się, ale nie grzeszyli” (Ps 4,4). Musimy być posłuszni nauce nowotestamentowej – „niech słońce nie zachodzi nad gniewem waszym, i nie dawajcie diabłu przystępu” (Ef 4,25-26) – wyrażając nasz gniew przed Bogiem i poprzez Niego, a nie dążąc do zemsty wobec tych, którzy nas skrzywdzili. Psalmi „złorzeczące” pomagają utrzymać na wodzy nasz gniew oraz wyrazić go przed Bogiem przy użyciu tego samego rodzaju celowej przesady, którą spotkaliśmy w innych rodzajach psalmów.

Złorzeczące części psalmów znajdujemy prawie zawsze w lamentacjach. Psalm 3 – omówiony powyżej – zawiera złorzeczenie (w. 8), które podobnie jak w większości pozostałych psalmów jest krótkie i dlatego niezbyt obraźliwe. Jednak niektóre złorzeczenia są dłuższe i napisane dosyć ostrym językiem (zob. niektóre części w Ps 12; 35; 58; 59; 69; 70; 83; 109; 137; 140). Przykład tego mamy w psalmie 137,7-9.

*Pamiętaj, Panie, synom Edomu dzień Jeruzalemu,
Gdy wołali: Zburzcie, zburzcie je aż do samych posad!
Córko babilońska, pustoszyicielko,
błogosławiony, kto ci odpłaci to, coś nam wyrządziła –
błogosławiony, kto pochwyti
i roztrzaska niemowlęta twoje o skałę.*

Psalm 137 jest psalmem opłakującym cierpienie, na jakie skazani byli Izraelici na wygnaniu. Ich stolica, Jerozolima, została zniszczona, a ich ziemia zagrabiona przez Babilończyków, których wspomagali Edomici (por. z księgą Abdiasza). Trzymając się Słowa Bożego „Pomsta do mnie należy, Ja odpłacę” (Pwt 32,35; por. Rz 12,19), autor tego psalmu prosi o sąd zgodny z przekleństwami zawartymi w przymierzu (patrz konspekt 09). Wśród tych przekleństw znajduje się warunek dotyczący zagłady całego złego społeczeństwa, włącznie z członkami rodzin (Pwt 32,35; por. Pwt 28,53-57).

W psalmie 137 autor mówi Bogu o cierpieniu Izraelitów, wykorzystując język hiperboliczny, tak samo ekstremalny, jak przekleństwa opisane w przymierzu. To, że psalmista wydaje się kierować swoje słowa bezpośrednio pod adresem Babilończyków, jest zabiegiem czysto literackim – w wersecie piątym zwraca się bezpośrednio także do Jerozolimy. Tak naprawdę, te gniewne słowa kierowane są do Boga (w. 7), gdyż tylko Bóg powinien słyszeć nasze gniewne słowa. Psalmi „złorzeczące” mogą rzeczywiście ustrzec nas przed popełnieniem grzechu, jeżeli będziemy je właściwie rozumieć w ich kontekście jako pewną właściwość lamentacji, i jeżeli będziemy je właściwie wykorzystywać przy ukierunkowywaniu i kontrolowaniu naszego potencjalnie grzesznego gniewu. Wszyscy powinniśmy unikać pielęgnowania gniewu i okazywania go innym ludziom (Mt 5,22).

Psalmi złorzeczące nie kolidują z nauczaniem Jezusa „miłujcie swoich wrogów”. Często mylimy „miłość” z „serdecznym uczuciem wobec kogoś”, jednak nauczanie Jezusa określa „miłość” w sposób czynny. Nie dotyczy ona tego, co czujemy wobec danej osoby, ale raczej tego, co dla niej robimy (Łk 10,25-37). Nakaz biblijny mówi nam, abyśmy czynili miłość, a nie odczuwali ją. W podobny sposób psalmi „złorzeczące” pomagają nam nie wyrażać gniewu czynami wtedy, gdy go odczuwamy. Powinniśmy szczerze wyrażać nawet nasz największy gniew przed Bogiem i pozwolić Bogu wymierzyć sprawiedliwość tym, którzy nas krzywdzą. Ten, kto nadal będzie źle postępował wobec nas, gdy spotyka się z naszą cierpliwością i pobłażaniem, znajdzie się w poważnych tarapatkach (Rz 12,20). Stąd też prawdziwym zadaniem tych psalmów jest pomóc nam, abyśmy „nie dali się zwyciężyć złu”, lecz uwolnili się od naszego gniewu i „zło dobrem zwyciężali” (Rz 12,21).

I jeszcze jedna uwaga: słowo „nienawiść”, występujące w psalmach, często jest niewłaściwie rozumiane. Kiedy psalmista mówi „Nienawidzę ich całą duszą” (Ps 139,22), nie wyraża przez to grzechu. W prze-

ciwnym razie Boże oświadczenie „Ezawa zaś znieawidziłem” (Mal 1,3; por. Rz 9,13) oznaczałoby, że Bóg też grzeszy. Hebrajskie słowo tłumaczone jako „nienawiść” w niektórych kontekstach oznacza „pogardę” i „potępienie”, ale może oznaczać także „niechęć lub niemożność zniesienia czegoś”, albo „odrzuć” czegoś – w leksykonie hebrajskim występują obydwa te znaczenia. Dlatego nie powinniśmy sądzić, że język psalmów „złorzeczających” koliduje z nauką Pisma Świętego, w tym Mt 5,22.

KILKA KOŃCOWYCH UWAG O HERMENEUTYCE

Skoro chrześcijanie od wieków instynktownie sięgali po psalmy w chwilach smutku, rozpacz lub radości, nie można hermeneutycznym potraktowaniem psalmów pozbawiać ich tego uroku. Niemniej jednak warto przyjąć kilka uwag, dzięki którym znajdziemy jeszcze większą radość podczas lektury psalmów, podczas śpiewania ich i modlenia się psalmami. Chrześcijański instynkt, czyli zdrowy rozsądek, odpowie nam na pytanie zadane na początku tego konspektu: W jaki sposób słowa skierowane do Boga przekształcają się w Słowo Boga dla nas? Dokładnie w taki sam sposób, w jaki funkcjonowały w Izraelu – jako możliwość mówienia do Boga słowami, którymi Jego Duch natchnął w dawnych wiekach innych ludzi.

Trzy główne korzyści płynące z Psalmów

Biorąc pod uwagę wykorzystanie psalmów zarówno w starożytnym Izraelu, jak i w nowotestamentowym Kościele, dostrzegamy trzy podstawowe sposoby wykorzystania Psalmów przez chrześcijan.

- Musimy pamiętać, że psalmy są przewodnikiem w uwielbieniu. To znaczy, że każdy, kto pragnie wielbić Boga, zwrócić się do Niego z jakąś prośbą lub przywołać pamięć o tym, czego Bóg dokonał w jego życiu, może skorzystać z psalmów jako sposobu wyrażenia swoich myśli i uczuć. Psalm jest formą literacką, która zachowuje słowa w sposób przeznaczony do mówienia. Jeżeli jakiś psalm porusza temat, z którym chcielibyśmy zwrócić się do Boga, może się on okazać dla nas wielką pomocą w wyrażeniu naszych trosk, nawet jeśli nam samym nie będą przychodziły na myśl właściwe słowa.

- Psalmi ukazują sposób, w jaki możemy szczerze zwracać się do Boga. Chociaż nie zawierają bezpośredniego nauczania, to służąc przykładami stanowią wartościową naukę. Na podstawie psalmów możemy się nauczyć szczerości i otwartości w okazywaniu radości, rozczarowania, gniewu czy innych uczuć.

- Psalmi odzwierciedlają istotę rozmyślenia i pamięci o tym, co uczynił dla nas Bóg. Zachęcają nas do modlitwy, rozmyślenia nad Słowem Bożym oraz do wspólnoty z innymi wierzącymi ludźmi. Takie rzeczy kształtują w nas życie w czystości i dobroci. Psalmi, jak żaden inny rodzaj literatury, umożliwiają nam porozumiewanie się z Bogiem, dostrzeżenie wielkości i wspaniałości Jego Królestwa oraz zakosztowanie tego, czym będzie życie z Nim przez całą wieczność. Nawet w najtrudniejszych chwilach, kiedy życie staje się nie do zniesienia, Bóg jest z nami. „Z głębokości” (Ps 130,1) wołamy i oczekujemy Bożego ratunku wiedząc o tym, że możemy Mu zaufać bez względu na to, co mówią nasze uczucia. Wołanie do Boga o pomoc nie oznacza wystawienia Jego wierności na próbę, ale stwarza okazję do jej potwierdzenia.

Ostrzeżenie

Ten konspekt należy zakończyć bardzo istotnym ostrzeżeniem: Psalmi nie gwarantują przyjemnego życia. Nieporozumieniem i przesadnym uogólnieniem jest wniosek wyciągnięty z niektórych psalmów, że Bóg obiecuje wierzącym szczęście i brak jakichkolwiek kłopotów. Życie Dawida, który tak często i entuzjastycznie mówi o Bożym błogosławieństwie, ciągle przeplatane było tragedią i rozczarowaniem, jak to opisują obie księgi Samuelowe. A jednak za każdym razem, nawet w lamentacjach, gorąco wielbi Boga, tak jak nam radzi to Paweł (Ef 1,16 i 5,20). Bóg godzien jest chwały za swoją wielkość i dobroć nawet wtedy, gdy przytłoczeni jesteśmy cierpieniem. To życie, bowiem, nigdy nie będzie wolne od cierpienia.